

Libera, Zdzisław

Sprawozdanie z działalności
Towarzystwa w 1992 r. : Sprawozdanie
z działalności Wydziałów : Wydział I
językoznawstwa i historii literatury :
Referaty i streszczenia : Julian
Krzyżanowski - człowiek i uczonek - w
setną rocznicę urodzin [Streszczenie]

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 55, 61-64

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Drugi przykład dotyczył pola godności i dumy w języku polskim i czeskim. Porównanie pokazało znacznie większy rozrost tego pola w języku polskim (*godność, duma, honor*) w zestawieniu z językiem czeskim.

Szerszy tekst referatu publikowany był w tomie materiałów konferencji w Pradze w 1991 roku oraz (w innej wersji) w tomie *Z polskich studiów slawistycznych*, Warszawa 1992.

Zdzisław Libera

JULIAN KRZYŻANOWSKI - CZŁOWIEK I UCZONY

- w setną rocznicę urodzin -

(Streszczenie)

Towarzystwo Naukowe Warszawskie ma wiele powodów, ażeby czcić pamięć swego członka zwyczajnego i pierwszego po wojnie, który położył ogromne zasługi dla odnowy Towarzystwa i Pałacu Staszica. W pięknym przemówieniu, jakie Julian Krzyżanowski wygłosił 6 stycznia 1946 roku składając *hołd nieodżałowanym i niezapomnianym kolegom i towarzysiom pracy*, wyraził jednocześnie przekonanie, że rzeczywistość dzisiejsza wymaga od żyjących członków Towarzystwa *czego innego aniżeli załamywanie rąk i rozpacz nad stratami choćby najcięższymi i najboleńszymi*. I zgodnie z wyrażonym wtedy przekonaniem Krzyżanowski przystąpił do pracy zarówno jako sekretarz Zarządu Towarzystwa, jako opiekun Gabinetu Filologicznego im. Gabriela Korbuta, jak też jako członek Wydziału I przygotowując takie publikacje, jak *Polska bajka ludowa w układzie systematycznym*, *Galla Anonima Kronika*, *Podobizna fotograficzna rękopisu Zamoyskiego z wieku XIV*, *Korybut książę Nowogródka (Grażyna)*, *Podobizna autografu ze zbioru Przędzieckich*. W „Rocznikach” Towarzystwa oprócz „sprawozdań Sekretarza generalnego” ogłaszała studia naukowe, jak na przykład „*Bajarz polski*” *Glińskiego i jego źródła literackie*, *Bajka fantastyczna w Polsce* a także portrety literackie wybitnych uczonych, jak Bronisław Chlebowski i Piotr Chmielowski. Zwracając się do kolegów uczonych dodawał im odwagi w ich działalności i starał się napawać ich wiarą w przyszłość. *Symbolem naszej pracy*, mówił, *jest dla*

nas wznoszący się przed arkadami naszej siedziby pomnik Mikołaja Kopernika. Natłuczony i poszarpany, obalony i wywieziony przez najeżdżącą, wrócił do Warszawy i zajął swe miejsce na dobrą wróżbę, dla swych następców kroczących szlakami, które myśl astronoma pomorskiego wyznaczyła przed wiekami.

Jako uczyony J. Krzyżanowski był jednym z najwybitniejszych historyków literatury XX wieku porównywanym z Piotrem Chmielowskim i Aleksandrem Brücknerem. Swobodnie poruszał się po wszystkich obszarach i okresach wiedzy o literaturze. Autor studiów o Bogurodzicy i Kazaniach Świętokrzyskich był również znakomitym znawcą twórczości Sienkiewicza i Reymonta. Badacz Reja, Kochanowskiego i Sępa-Szarzyńskiego był zarazem twórcą rozpraw o Mickiewiczu, Słowackim i Kraszewskim. Spod pióra Krzyżanowskiego wyszły liczne studia o literaturze staropolskiej, ale także monografia o Neoromantyzmie polskim. Był autorem wielkich syntez historycznoliterackich, Historii literatury polskiej (od alegoryzmu do preromantyzmu) i Dziejów literatury polskiej. W syntezach tych okazał się nowatorem, ponieważ wprowadził do nich dwie dziedziny, których w dawniejszych zarysach historycznoliterackich nie było: informacje o literaturze ustnej (ludowej, tradycyjnej); oraz wiadomości o artyźmie form literackich, przede wszystkim z zakresu rytmiki. *Novum* to uzasadnił Krzyżanowski we wstępie do Historii literatury tłumacząc, że w wypadku pierwszym występowały wyraźnie składniki folklorystyczne, które dopiero obecnie są przedmiotem badań naukowych. W wypadku drugim zaważył pogląd, że historia literatury nie może ograniczać się jedynie do omówienia strony treściowej zjawisk, którymi się zajmuje, ze względu bowiem na ścisły związek z treścią do zadań jej należą również przemiany zachodzące w zakresie środków wyrazu artystycznego, a więc dzieje rozwoju pierwiastków formalnych.

Krzyżanowski tworzył wyraziste i sugestywne portrety literackie. Czy to będzie sylwetka Jana z Czarnolasu, czy wizerunek Niemcewicza, czy obszerna monografia o Sienkiewiczu i Reymonce wszędzie objawił się indywidualny styl autora, oryginalne ujęcia wydobywające najważniejsze rysy przedstawionych postaci. Zawsze mamy do czynienia z „poetą żywym”, który nie jest jedynie szacownym zabytkiem przeszłości,

dokumentem historii, ale zjawiskiem literackim przemawiającym do wyobraźni współczesnego czytelnika.

Szczególną pozycję w dorobku naukowym Krzyżanowskiego zajmują dwa jego dzieła *Romans polski wieku XVI* i *Paralele*. W pierwszym z nich zanalizował wszechstronnie na tle porównawczym różnego rodzaju powieści grupując je w odrębnych działach romansu pseudohistorycznego, rycerskiego, moralistycznego, błazeńskiego, religijnego i humanistycznego. Praca ta, rezultat wieloletnich badań w bibliotekach krajowych i zagranicznych (w Londynie, Monachium, Pradze) przyniosła nieoczekiwane wyniki. Systematyczne zebranie materiału polskiego umożliwiło włączenie polskiej literatury powieściowej do systemu ogólnoeuropejskiego, dzięki czemu możemy ją ocenić w perspektywie komparatystycznej. Talent komparatysty ujawnił się w całej pełni w *Paralelach*. Ich główny sens polega na tym, że autor ukazał różnorodne drogi, na których kontakty zjawisk literackich zachodziły w czasie i przestrzeni, zarówno w związkach między folklorem i literaturą piękną, jak też między literaturami rozmaitych krajów i narodów.

Krzyżanowski położył też duże zasługi na polu edytorskim. Pod jego redakcją ukazały się dzieła Kochanowskiego, Mickiewicza, Słowackiego, Sienkiewicza i Orzeszkowej oraz dzieła poszczególnych pisarzy spośród autorów staropolskich, Oświecenia i XIX i XX wieku.

Odrębny rozdział w biografii naukowej Krzyżanowskiego stanowią badania nad folklorem. Uchodził za twórcę szkoły badań folklorystycznych w Polsce. I w tej dziedzinie dorobek jego jest imponujący. Oprócz studiów o bajce jest on autorem trzech tomów Studiów folklorystycznych, trzech tomów esejów dotyczących przysłów polskich (Mądrej głowie dość po słowie) i redaktorem Słownika folkloru polskiego i Nowej księgi przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich.

Chociaż teoria literatury nie była głównym przedmiotem zainteresowań naukowych Krzyżanowskiego, to w tej dziedzinie pozostawił dwa ważne dzieła: *Naukę o literaturze* i *Sztukę słowa* torując drogę rozwojowi socjologii literatury i życia literackiego.

W pamięci kolegów i uczniów pozostał jako uczony wyróżniający się rozległą wiedzą, ogarniający różnorodne obszary literatury światowej, jako

światny organizator życia naukowego (kierował Katedrą historii literatury polskiej na Uniwersytecie Warszawskim, był sekretarzem generalnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i wieloletnim prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza) i jako profesor wymagający wprawdzie, ale jednocześnie życzliwy i opiekuńczy w stosunku do studentów okazujących zainteresowania naukowe i potrzebujących pomocy.

Ogarniając z perspektywy lat olbrzymi dorobek naukowy i pisarski Juliana Krzyżanowskiego należy wyrazić podziw dla jego talentu, pracowitości i sztuki pisarskiej. Prawdą jest, że jako krytyk literatury współczesnej bywał jednostronny i nie zawsze sprawiedliwy. Ponoślił go temperament pisarski, uważał, że jako krytyk ma prawo do sądów osobistych, nie zgadzających się z poglądami innych. Ale nawet wtedy gdy wypowiadał się w sposób dyskusyjny i wysuwał śmiało hipotezy, które nie trafiały do przekonania opinii publicznej (np. teza o późnym, XIV-wiecznym powstaniu pieśni Bogurodzica), to sądy jego pobudzały do myślenia, a oceny i charakterystyki poszczególnych zjawisk zmuszały do dyskusji.

Julian Krzyżanowski był jedną z najwybitniejszych indywidualności polskiego życia naukowego w okresie międzywojennym i powojennym.

Leszek Moszyński

TECHNIKA PRZEKŁADU NAJSTARSZEGO POLSKIEGO TŁUMACZENIA BIBLIJ Z HEBRAJSKIEGO (Streszczenie)

Szymon Budny niezadowolony z dotychczasowych przekładów Biblii, tzn. zarówno z przekładu Leopoldy (1561) jak i tzw. Biblii Brzeskiej czyli Radziwiłłowskiej (1563) dokonał tłumaczenia, które miało być w jego zamierzeniach doskonałe, przede wszystkim dlatego, że przyjął za podstawę nie Septuagintę czy Wulgatę, lecz bezpośrednio oryginał hebrajski. Opublikowana w Nieświeżu w r. 1572 Biblia Budnego była pierwszą polską